

Bilten

Osnaživanje žena i podsticanje kosovskog sektora kestena

Poljoprivredno preduzeće Freskia, kompanija u vlasništvu žene, koju vodi Shkurte Rrustemi, postaje lider promena u kosovskom sektoru gajenja kestena uz podršku projekta Korišćenje prirodnih resursa za životnu sredinu i ekonomski razvoj (SUNREED) (CNVP).

Smešteno u šumi kestena, u regionu zapadnog Kosova, Freskia je preduzeće specijalizovano za sakupljanje, gajenje, preradu i prodaju nedravnih šumskih proizvoda (NDŠP), s fokusom na održive prakse i podršku lokalnim zajednicama.

Uz smernice CNVP, kompanija Freskia je izradila sveobuhvatan plan poslovanja (biznis plan) i, u oktobru 2024. godine pokrenula inicijativu za osnivanje preko potrebnog centra za prikupljanje kestena, uz ulaganja, u opštini Đakovica.

Ovaj novi objekat je direktan podsticaj procesu berbe kestena tako što poboljšava skladištenje, kvalitet proizvoda i proširuje pristup tržištu lokalnim zajednicama, poljoprivrednicima i vlasnicima privatnih šuma (VPŠ). Freskia je, takođe, uspela da potpiše prve ugovore sa pod-sakupljačima kako bi se upravljalo procesom berbe i jačao lanac vrednosti kestena.

Nurije Bajrami se oslanja na svoju privatnu šumu da izdržava svoju sedmočlanu porodicu.

Ključni deo inicijative je bila tesna saradnja između vlasnice Freskia-e, Shkurte i Nurije Bajrami, vlasnice private šume i udovice. Nurije, koja je izgubila muža tokom sukoba na Kosovu, danas, od šume kestena koju poseduje, izdržava svoju sedmočlanu porodicu.

Dve žene su, zajedno, primenile održive prakse prema planu gazdovanja, uključujući i proređivanje 3 hektara Nurijine šume kako bi se poboljšala njena produktivnost i održivost.

Ovaj šumarski tretman je poboljšao šumu kestena, povećao šumske proizvode stvaranjem biomase (šumski ostaci), koja je prodana vodećem snabdevaču drvnom sečkom za sisteme grejanja u Đakovici, doprinoseći tako proizvodnji obnovljive energije.

Uticaj ove inicijative koju predvode žene je višestruk i daje pozitivne rezultate na više nivoa. Jača kosovski sektor kestena, poboljšava šumarske prakse, promoviše upotrebu drvene biomase (šumski ostaci) za održivu energiju i osnažuje žene jačajući njihovu ulogu u gazdovanju šumama i ekonomskom razvoju sela.

Šira korist od ovih zalaganja proširuje se na čitavu zajednicu. Očekuje se da će najmanje 30 domaćinstava u regionu ostvariti prihod prodajom više kestena po višim cenama, uz stabilno tržište osigurano preko sabirnog centra.

Sakupljanje i razvrstavanje kestena u sabirnom centru za kesten.

Od šume do zelene energije

U šumovitom regionu Kamenice odvija se tiha ali upečatljiva transformacija. Ovde, šuma služi kao izvor zelene energije, napaja domove i smanjuje emisiju ugljenika.

Uz podršku CNVP-ovog projekta SUNREED, kompanija za proizvodnju drvene sečke i peleta Feniks-a se udružila sa Xhemajl Berisha-om, vlasnikom private šume, koji poseduje 4.2 hektara šume, kako bi unapredili održivo gazdovanje šumama i doprineli rešenjima za zelenu energiju.

Vođena pažljivo pripremljenim planom gazdovanja, intervencija u privatnoj šumi Berisha-e je bila osmišljena tako da poboljša vitalnost šume i njen rast, istovremeno doprinoseći tranziciji Kosova na obnovljivu energiju. Proces je počeo obeležavanjem stabala za proređivanje, što je rezultiralo proređivanjem 4.2 hektara šume i proizvodnjom 200 tona biomase.

Ova biomasa je transportovana u sabrini centar koji je osnovao Feniks-a u Đakovici, gde je prerađena u drvenu sečku. Ova drvena sečka je sada gorivo za toplanu u Đakovici i obezbeđuje toplotu za oko 30% gradskih domaćinstava i stanova tokom hladnih zimskih meseci.

Inspirisan uspehom u Kamenici, Feniks-a je nastavio da proširuje ovaj model sa drugim vlasnicima privatnih šuma i poljoprivrednicima, povećavanjem upotrebe biomase (šumski ostaci) za daljinsko grejanje i promovisanjem održivog gazdovanja šumama širom Kosova.

CNVP, kroz svoj projekat SUNREED podržava ponavljanje ove inicijative kako bi se osiguralo da se privatnim šumama bavi u skladu sa planovima gazdovanja i postigle održive šumarske prakse širom Kosova.

Od divljih jabuka do prvoklasnog sirćeta

Izvanredno lokalno preduzeće, Bio Alta koje vodi njegova vlasnica Kadrije Mustafa, je više od samo farme – ono je pravi primer duha zajednice

koje vodi inspirativna žena preduzetnica. Smešteno usred planina i dolina u opštini Kamenica, preduzeće je specijalizovano za gajenje i preradu divljih jabuka.

Od kada je, sredinom avgusta, počela sezona berbe, Kadrije i njena porodica su, od žena iz pet sela u okolini Kamenice, sakupili više od 5 tona divljih jabuka. Do sada su jabukovo sirće proizvodili koristeći tradicionalne načine, ali je nova oprema koju su dobili podigla njihovu proizvodnju na viši nivo.

U martu ove godine, Bio Alta je dobila novu opremu kako bi unapredila svoju preradu divljih jabuka. Sa ovim unapređenjem, Kadrije je predvidela da, u jednoj sezoni, proizvede preko 4,000 litara prvoklasnog sirćeta – cilj koji je nedavno postigla.

Zahvaljujući vrhunskom kvalitetu i sada povećanoj količini sirćeta, Kadrije i njena porodica su proširili svoju prodajnu mrežu širom Kosova, sada dopirući i do Kosova polja, Vučitrna, Uroševca, Gnjilana i Kamenice. Njihova online prodaja je takođe i dalje dobra.

Sa ovim podsticajem, BioAlta se kreće ka stvaranju uticaja u Kamenici i regionu istočnog Kosova, podstičući osnaživanje zajednice i stvarajući ekonomske mogućnosti za lokalne žene u ovoj opštini i regionu istočnog Kosova.

Proširivanje proizvodnje lokalne hrane i tržišta

Aferdita Murati, pokretačka snaga svoje kompanije Kastrioti, dostigla je novu prekretnicu na putu svoje kompanije zahvaljujući partnerstvu sa CNVP Kosovo.

Kastrioti, osnovana 2015. godine, specijalizovana je za gajenje i proizvodnju sokova i džemova od šumskog voća kao što je aronija, borovnica i malina. Sa proizvodnim kapacitetom od 3,000 litara godišnje, Kastrioti je već dugo posvećena pružanju podrške lokalnoj zajednici.

“Uvek tragam za novim proizvodima, mogućnostima i tržištima za svoje preduzeće. CNVP nam je pomogao da inoviramo i modernizujemo našu proizvodnju,” kaže Aferdita, nakon dolaska njene nove opreme.

Kroz podršku CNVP-ovog projekta Održiva upotreba prirodnih resursa za životnu sredinu i ekonomski razvoj (SUNREED) koji finansira švedska ambasada u Prištini

(Sida), Kastrioti je nabavila novu opremu koja obuhvata punjač soka, separator semenki i rezervoar za pasterizaciju.

Ovo unapređenje će omogućiti kompaniji da diverzifikuje svoj proizvodni asortiman, dodavanjem sokova, sirupa, džemova i čajeva napravljenih od brusnice, ogrozda i šljive. Kastrioti ima za cilj da udvostruči svoju proizvodnju, na 7,000 litara godišnje

Ova ekspanzija će, takođe, stvoriti nove mogućnosti za lokalne poljoprivrednike, a posebno za žene i marginalizovane grupe, sa ciljem povećanja broja sakupljača za 20-30% i doprineće njihovom ekonomskom osnaživanju.

Pored toga, Kastrioti planira da proširi svoju maloprodaju partnerstvima sa velikim supermarketima i apotekama širom Kosova.

Ova prekretnica predstavlja, ne samo poslovni rast Kastrioti, već i posvećenost jačanju kako kompanije tako i lokalne zajednice.

Pripremanje soka od aronije za distribuciju na tržište.

Nova oprema za preradu se koristi za preradu voća.